

Міжнародні юридичні науково-практичні
Інтернет-конференції
«АКТУАЛЬНА ЮРИСПРУДЕНЦІЯ»

LEGAL ACTIVITY

**«РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТІВ ПРАВА І
ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ
ПІДХОДИ»**

Збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-
практичної конференції
Матеріали круглого столу
**«ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВА КОНЦЕПЦІЯ
ПРАВОВОГО ПРОСТОРУ»**

Тези наукових доповідей

www.LegalActivity.com.ua

Україна
Київ–2016

10. Мельничук О.С. Концепт міського правового простору // Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції: монографія / [Ю.М. Оборотов, В.В. Завальнюк, В.В. Дудченко та ін.]; за ред. Ю. М. Оборотова. – Одеса: Фенікс, 2012. — С. 140-151.

11. Долматов І.В. Просторове буття сучасної держави : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / І.В. Долматов; Національний університет «Одеська національна юридична академія». – О., 2009. – 22 с.

ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФСЬКОГО ОСМИСЛЕННЯ ПРАВОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ

УХАЧ Василь Зіновійович,

к.і.н., доц., доцент кафедри теорії та історії держави і права Тернопільського національного економічного університету

Демократичні трансформації українського суспільства зумовлюють потребу докорінної зміни ролі права, яке поряд з інструментальним значенням набуває рис основного ціннісного орієнтуру, однієї з фундаментальних суспільних засад. Науковці цілком слушно наголошують, що в сучасному українському суспільстві відсутні стійкі стереотипи поваги до права, а тому необхідне більш фундаментальне обґрунтування ролі права в житті людського суспільства та відповідне орієнтування політики. Власне від міри адекватного оцінювання такого обґрунтування залежить спрямованість і ефективність як реформування суспільства в цілому, так і здійснення правової реформи як складової частини трансформаційних процесів в Україні [3].

Зрозуміло, що комуністична епоха з її ідеологічними кліше, з одного боку не розглядала філософію права як самостійну науку і навчальну дисципліну, з іншого – було відсутнє філософсько-критичне осмислення права, який не визнавалося достатньо самостійної ролі в суспільному житті. Істотним аспектом є слушно зазначає С. Максимов: «юриспруденція судилася лише констатацією фактів та ілюстрація застосування діалектико-матеріалістичного методу, а не творчий процес виявлення класової сутності права і головним чином проблем конструювання сутностей та їх систематизації, глумачення і застосування норм позитивного права» [3].

Реалії сьогодення потребують нових методологічних підходів, які б дозволили поглянути на право як на важливий елемент людського буття, особ-

ливість, що має складну структуру і власну логіку функціонування і розвитку [3]. Цим і зумовлюється актуальність осмислення правової реальності як суперечливої єдності всіх сторін такого явища, як право, що є одним з актуальних завдань філософії права. Власне сучасна вітчизняна юриспруденція в контексті розв'язання її актуальних проблем все частіше апелює до філософії, вимагає значної світоглядно-методологічної переорієнтації на осмислення людини найважливішою соціальною і правовою цінністю. Саме, як зазначає С. Максимов: «Актуальність філософського осмислення права як особливої реальності людського буття зумовлена, з одного боку, актуальними проблемами функціонування права в суспільстві в цілому і інформації посттоталітарного суспільства зокрема, а з другого, теоретичними проблемами, пов'язаними зі світоглядно-методологічним забезпеченням правознавства на основі філософсько-правових досліджень» [3].

Наголосимо, що у різних аспектах та з використанням різноманітної методології поняття «правовий простір», просторове існування правової реальності ставали предметом аналізу цілого ряду науковців: Л.М. Ганцевої, М. Гнатовського, І.В. Долматова, І.В. Жужгова, С.Г. Зінкова, А. Козловського, В.М. Кравчук, С.І. Максимова, В.П. Малахова, М. Оборотова, І.І. Овчинникова, О.Д. Тихомирова та інших учених [1]. Інстинктивно-суттєве осмислення права помітне в деяких концепціях філософсько-юридичного рівня інституціональної (С.С. Алексєєв), лібертарній (С.Н. Герсесянц), комунікативній (А.В. Поляков) і суто філософського рівня анцендентально-феноменологічній (Е.Ю. Соловйов). Проте безпосередньо на понятті правової реальності увага в цих концепціях не акцентується. Саме чиним, проблему правової реальності, попри все її значення, поки не окремлено як самостійний предмет філософського осмислення [3].

З огляду на обмеженість у вітчизняній юридичній літературі публікацій щодо осмислення просторового виміру права, у тезах здійснено спробу, яка спираючись на наукові дослідження фахівців, окреслити проблеми філософського осмислення правової реальності.

Важливість вивчення правової реальності зумовлена належністю права до синергетичної сфери соціального буття, що взаємодіє з іншими його складовими та потребою у визначенні сутності самого феномену права. Без цього з'ясування онтологічної природи права, змісту і складу поняття правової реальності, знання основних форм буття права процес пізнання цієї реальності є неможливим [2]. С. Карпівчов визначає правову реальність як складний багатоаспектний феномен ідеальної реальності, який являє собою єдиність внутрішнього (суб'єктивного) та зовнішнього (об'єктивного) аспектів буття права і складається з фундаментальних правових сутностей та інших, похідних від них правових явищ, що об'єктивно існують у полі правової матерії та здійснюють вплив на учасників суспільних дій. Власне сутність правової реальності, як наукової категорії, вивчається через призму людської свідомості, свідомого відзеркалення у ній

картини права. При цьому, як стверджує С. Максимов, правову дійсність не обходно сприймати не лише як суб'єктивне осмислення права, а як таку ефемеру правового життя, активним учасником якої є сам суб'єкт правовідносини [4, с. 147]. Саме тому правова реальність нерозривно пов'язана з правовою свідомістю та похідними від останньої правовою ідеологією, правовою культурою та правовою поведінкою [4, с. 147-148].

До характерних ознак правової реальності С. Карпівчов відносить «...є особливою формою суспільного буття; є ідеальною категорією та поєднує в собі об'єктивний і суб'єктивний аспекти буття права та нерозривні пов'язана зі свідомістю, чуттєвістю, практикою; здійснює вплив на учасників суспільних відносин; тісно пов'язана з культурними, економічними та політичними чинниками, що існують у суспільстві; охоплює все коло правових феноменів (явищ) – як фундаментальних, так і похідних від них, як негативних так і позитивних; забезпечує процес утворення права, його динаміку та застосування; відображає загальною динаміку правового життя суспільства та процес розвитку окремих правових інститутів та реальні зміни, що в них відбуваються; є показником ціннісно-духовного та культурного рівня розвитку суспільства» [2].

Знаний вітчизняний теоретик права О. Тихомиров зазначає: «просторова реальність не слід обмежувати тільки юридичною формою офіційного оформлення, визнання, забезпечення тощо [5, с. 219]. Характеристик правових явищ» [5, с. 218]. Досліджуючи проблематику правової реальності не лише як філософську категорію, а й як особливий феномен існування правової реальності, зокрема, в її філософських і географічних аспектах, О. Тихомиров виділяє наступні групи проблем:

- по-перше, еволюція поглядів на простір у філософії, географії та правознавстві;
- по-друге, осмислення простору онтології, гносеології й аксіології права (його існування як національного, регіонального, міжнародного права а також його пізнання й осмислення, ідеалу права);
- по-третє, усвідомлення специфіки розуміння руху правової матерії просторі, понять правового простору, простору права, права простору й простору в праві, а також географічного й соціального простору права

- по-четверте, діалектики взаємодії та розвитку правових реальностей їхніх джерел, рушійних сил, співвідношення внутрішніх і зовнішніх, глобальних і локальних факторів розвитку;
- по-п'яте, визначення місця географії права в системах юридичних географічних наук і розкриття її внутрішньої структури, її співвідношення з філософією права та правовою географією;
- по-шосте, співвідношення права, суспільства й природи, відображення в поняттях «географічне середовище», «середовище права», «навколишнє середовище», «правове середовище» та ін. [5, с. 218-219].

Відповідно у методології юридичної науки, як і методології права загальної методології юридичної наукою, освітньої та практичної діяльності, поглиблений розвиток просторових досліджень права. О. Тихомиров пов'язує з цим наступними: 1) методологічного потенціалу просторового підходу, місця у структурі юридичної методології, співвідношення з іншими методологічними підходами пізнання права та його перетворення; 2) своєрідності методології просторового підходу, його структури, адаптації до особливостей права, права та юридичних досліджень; 3) особливостей його використання як стосовно різних правових явищ, так і різними юридичними науковими дисциплінами або власне міждисциплінарних дослідженнях та ін. [5, с. 218-219].

Власне своєрідність просторового підходу, на думку О.Тихомирова, в юридичних науках пов'язана не тільки зі своєрідністю юридичного розуміння поняття «простір», а й своєрідністю та багатоманітністю права як соціально-правового явища, особливостями його пізнання. Відповідно, у просторовому аспекті це потребує: по-перше, прив'язки до природного простору; по-друге, визначеності (визначеності меж, кордонів) не тільки в сенсі природних кордонів як кордонів території, а в їх інтерпретації як будь-яких «ліній» розмежування; по-третє, «конструювання» не тільки властивих суто праву просторів, наприклад, нормативно-правового простору, а й надання цих просторам офіційного оформлення, визнання, забезпечення тощо [5, с. 219]. Таким чином, сучасна юридична наука розглядає просторове існування правової реальності не лише як філософську категорію, а й як особливий феномен. Тому подальші методологічні дослідження цього суспільного явища є надзвичайно важливими для правильного її наукового розуміння й застосування у категоріальному апараті правової науки [2].

Список використаних джерел:

1. Кравчук В. М. Проблеми формулювання поняття «правовий простір» В.М. Кравчук. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: egalactivity.com.ua/index.php?option=com_content...
2. Карпівчов В. О. Правова реальність як явище цінності права: підходи та характеристики / В. О. Карпівчов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/63909/39-1.pdf?sequence=1>.
3. Максимов С. І. Правова реальність як предмет філософського осмислення : дис. на здобуття наук. ступ. д-ра юрид. наук: 12.00.12 – 2003. / С. І. Максимов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lib.ua/lib.ua/net/diss/cont/348356.html>.
4. Максимов С. І. Правова реальність: опыт философского осмысления: [монография] / С. И. Максимов. – Х.: Право, 2002. – 328 с.
5. Тихомиров О. Просторовий вимір права: проблеми методологічного осмислення / О. Тихомиров // Порівняльне правознавство. – 2013. – № 1-2. – С. 215-221.